המאסף

חדש אב תקן •

שירים

א

לא אחריש בדיו ודבר גבורות וחין ערכו • רל"בג

לֹא נוֹצַר אֵל ׳ יוֹצֵר הַכֹּל הִנֵּהוּ
וּלְכֹל יָצַר הוּא רַד וַיְחַבֵּר חֶבֶר :
הַפֶּגַע הֶחָרוּת תַּחַת רַגְלֵהוּ
וּלְאַפְסֵי עֵת לָעַד שָׂם לָמוֹ קֶבֶר •

אִישׁוֹן אֶל לֵיל עַל יוֹם יִפְרוֹשׁ אוֹרֵהוּ
וּזְמַן יְגַבֵּל נֶצַח יִמְשׁוֹךְ טוֹב גֶבֶר
רוֹאֶה בּוֹחֵן בַּל יֵרָאֶה מַרְאֵהוּ
נוֹדֵד לֹא מִתְנוֹדֵד מִבִּלְתִּי אֵבֶר •

הוּא יָכִיל כֹּל לֹא יָכִיל לוֹ כָּל חֶלֶד :
יָדוֹ תֵּטִיב לָטוֹב עָרִיץ הִפִּילָה
הוּא אוֹמֵר קֶרַח קוֹר ׳ הָאֵשׁ חוֹם יֶלֶד •

הוּא יַשְׂכִּיל עָצְמוֹ כּוֹ בּוֹ יַשְׂכִּיל אֲשֶׁר :
הוּא בַל אֵדַע מַה הוּא אֵלָיו אוֹחִילָה
הוּא אֶחָד הוּא מִי הוּא הוּא טוֹב וְיָשָׁר ·

ב

מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי

אַל נָא לָעַד תָּמֹכִּי בַּעֲוֹנַיִכִי
כִּי רַב · נַפְשִׁי · בִּמְלֹאת שִׁפְקֵךְ לָךְ יֵצֶר
הַכְבִּידִי אֹזֶן נָא אֶל דִבְרֵי יֹצֵר
וּדְעִי וּרְאִי כִּי הוּא רֹאשׁ תַּחֲלוּאָיְכִי ·

שׁוּבִי שׁוּלַמִּית שׁוּבִי לִמְנוּחָיְכִי :
לִמְנוּחַת הַכָּבוֹד שׁוּבִי אֶל בֶּצֶר
אוּלָם רַק אֵל שַׁדַּי יִהְיֶה לָךְ בֶּצֶר
כִּי הוּא גוֹאֵל מִשַּׁחַת אֶת חַיָּיְכִי ·

חוּשִׁים רֵעִים רָעִים לָךְ וּשְׁכֵנָיְכִי
קַדֵּשִׁי צוֹם אִתָּךְ קִרְאִי בָם עֶצֶר
הֵילִילִי הָהּ אִתָּם חֵטְא בִּנְעוּרָיְכִי ·

כִּי תָשׁוּבִי אֶל אֵל יַפְרֶה לָךְ נֵצֶר
מִשֹּׁרֶשׁ גַּן עֶדְנוֹ יִגְמוֹל עָלָיְכִי
וּבְאֶרֶץ הַחַיִּים תִּירְשִׁי עֶצֶר ·

באור ספרי הקודש

(איוב קאפיטל כ"ח ·

1 דאס זילבר האט זייני פונד גרובי ,
דס גאלד זייני גענגי : זיא ווערדן גלייטרט •

2 אייזן וירד אויס דער ערדי גפערדרט ,
גשטיין צו ערץ גשמאלצן ·

3 ער (דער מענש) זעצט דער פינסטרניס גרענצן
ער ערשפעהט דס אייסרסטי ,
ביס צום שטיין , דען נאכט אונד טאדסשאטטן דעקט •

4 ענטשטירצט איין שטראם וואו עס זאנפט טרייפלטי ,
זא איזט פרגעסן יעדר פוסטריטט ,
פרוואיזט פאן מענשן , דיא עהידעם זיך דארט גרעגט •

זיה

(א) כי יש לכסף מוצא
ומקום לזהב יזקו :

(ב) ברזל מעפר יקח
ואבן יצוק נחושה :

(ג) קץ שם לחשך
ולכל תכלית הוא חקר
אבן אפל וצלמות :

(ד) פרץ נחל מעם גר
הנשכחים מני רגל
דלו מאנוש נעו :

5 זיה דיא ערדי! אבן ענטשפריסט איהר בראדט
פרוכט ,
דער גרונד איזט ווי פאם פייאר דורך וויהלט .
6 אין איהרם פעלס רוהט דער זאפפיהר ,
היר איזט דעם גאלדשטויבס היימאהט .
7 דיא באהן דאהין — קיין בערגפאגל ערזאה זיא יע
גייארס אויג' האט זיא ניכט ערשפעהט .
8 שטאלזס העהן טיהר האט זיא ניא בטרעטן ,
ניא וואנדלטי דער לעווע דיזן גאנג .
9 אבר ער (דער מענש) לעגט אן פעלזן האנד ,
קעהרט בערגי פאן דער וואורצל אום .
10 שפרענגט אויס דעם גשטיין שטרעמ' הערפאר .
נון ערבליקט זיין אויג' דיא גראסן שעצי .

ער

(ה) ארץ ממנה יצא לחם
ותחתיה נהפך כמו אש :
(ו) מקום ספיר אבניה
ועפרות זהב לו :
(ז) נתיב לא ידעו עיט
ולא שזפתו עין איה :
(ח) לא הדריכהו בני שחץ
לא עדה עליו שחל :
(ט) בחלמיש שלח ידו
הפך משרש הרים :
(י) בצורות יארים בקע
וכל יקר ראתה עינו :

מבכי

11 ער העמאט דער בעכי וויין ,
בים ער דם פֿרבארגני אנס ליכט ציהט —
12 וואו וויל מאן אבר ווייזהייט פינדן !
דער פֿרנונפֿט שטעטטי — וואו איזט זיא !
13 דער מענש קעננט איהרי ווירדיגקייט ניכט ,
מאן פינדט זיא ניכט ביים דען לעבנדיגן דיזר ערדי .
14 דער אבגרונד רופֿט : אין מיר איזט זיא ניכט .
דיא טיפֿי רופֿט : ביים מיר איזט זיא ניכט .
15 אום גאלד איזט זיא ניכט פֿייל ,
זילבר וויגט איהרן ווערט ניכט אויף .
16 איהר גלייכגאלטט מיזט וועדר אופֿירס גאלד .
נאך עדלר אניכס אונד זאפפיהר .

גאלד

(יא) מבכי נהרות חבש
ותעלמה יצא אור :
(יב) והחכמה מאין תמצא
ואי זה מקום בינה :
(יג) לא ידע אנוש ערכה
ולא תמצא בארץ החיים :
(יד) תהום אמר לא בי היא
וים אמר אין עמדי :
(טו) לא יתן סגור תחתיה
ולא ישקל כסף מחירה :
(טז) לא תסלה בכתם אופיר
בשהם יקר וספיר :

17 גאלד אונד קריסטאל מיזט ניאאר איהר צו פערגלייכן ,
איט פראכטגעפעס זיא ניכט איינצוטויטן ·

18 ראאות אונד גביש ווערדי ניכט גנענט ,
יא ריינגר אלס פערלנפאנג איזט דער צוג נאך ווייזהייט ·

19 טאפאז אויס אטהרנלאנד איזט איהר ניכט גלייך
צו טעצלן ,
גדיגענס גאלד קאן איהרן ווערט ניכט עררייכן ·

20 וואהער קאאט זיא דען דיא ווייזהייט ?
דער פערנונפט שטעטטי — וואו איזט זיא ?

21 יעדם לעבנדיגן אויגי פערבארגן ,
דעם פאגל דעס הימאלס פערשטעקט ·

22 העלל' אונד טאד זיא שפרעכן :
פערנהער טענטי אונס איהר רוף · —

גאטט

(יז) לא יערכנה זהב וזכוכית
ותמורתה כלי פז :

(יח) ראמות וגביש לא יזכר
ומשך חכמה מפנינים :

(יט) לא יערכנה פטדת כוש
בכתם טהור לא תסלה :

(כ) והחכמה מאין תבוא
ואי זה מקום בינה

(כא) ונעלמה מעיני כל חי
ומעוף השמים נסתרה :

(כב) אבדון ומות אמרו
באזנינו שמענו שמעה :

אלהים

23 גאטט קעננט דען וועג צו איהר ,
ער וייס איהרן אויפענטהאלט ·
24 אלס ער דעם ערדבאללס גרענצן איברזאה ,
אונטר דעם הימאל אללס איברשויאטי ,
25 דעם ווינדי צו וואג זיין גוויכט ,
דעם וואטר גאב זיין מאאס ·
26 דעם רעגן זיין געזעץ ,
דעם בליץ אים דאננר פארטריב דיא באהן ·
27 דא ערזאה ער זיא , ברעכנטי זיא ,
בשטיאטי זיא , אונד ערפארשטי זיא טיף ·
28 אונד צום ערדן זאהן שפראך ער :
פירוואהר ! גאטטספורכט זייא דיר וויזהייט ,
דס בעזי מיידן זייא דיר פרנונפט · דוד פ"ל ·

(כג) אלהים הבין דרכה
והוא ידע את מקומה :
(כד) כי הוא לקצות הארץ יביט
תחת כל השמים יראה :
(כה) לעשות לרוח משקל
ומים תכן במדה :
(כו) בעשתו למטר חק
ודרך לחזיז קולות :
(כז) אז ראה ויספרה
הכינה וגם חקרה :
(כח) ויאמר לאדם
הן יראת אדני היא חכמה
וסור מרע בינה :

קורות העתים

מהנביאים והמנחשים אשר היו ליונים ·

(המשך לחדש שעבר)

בקראינו קורות לאומים וגוים בארצותם מצאנו שלא היה גוי ולאום אשר לא האמינו בדברי נביאים חוזים ומנחשים , ובכל לבא המשקרים כאלה , וכל מוצא פי האנשים הבודאים האלה היה להם כקול אל שדי · והסבה לזאת , אחר שקצר שכל האדם לפעמים להשיג ולדעת את אשר טוב לו ואשר איננו טוב , ולפעמים את הטוב בדעתו הוא באמת רע וכן להפך ובגלל הדבר הזה לא בטחו עוד על שכלם ותבונתם ובפרטות בדבר גדול כמו המלחמה או אם חלה אחד מהם וכדומה , ולמען השקיט תשוקת נפשם אשר כלתה וגם נכספה לדעת מוצא הדבר , הרהבו בנפשם לחשוב כי רוח ה׳ דבר בפי נביאיהם ומופלי כזב כאלה , והמשקרים האלה יודיעו להם את אשר מיחלים לדעת · אכם איך שגו ! בטחו על דוברי כזבים אשר בדו דברים מלבם כפי אשר עלה על רוחם , ואיך השתגעו ! כי את אשר לא יכלו לדעת ע״י שכל ותבונה אמו לדעת ע״י מהלך נחשים והתעופפות צפור השמים וכדומה ! כי גם איזה עופות היו להם , אשר קדוש אמרו להם , ויתבוננו עליהם איך עפו איך אכלו ואיך שתו וינחשו מזה ויגידו עתידות · גם בקרב הקרבנות חקרו ודרשו ויתנבאו בהם את אשר יהיה ** באחרית · איך נואלו ואיך טפשו ! —
ואולם דע כי באולת הזאת לא האמין רק המון העם והפתאים כי הם בטחו וישענו על כוהניו המוליכים אותם בחושך ואפילה ויטו אותם תמיד מדרך האמת להנחותם בדרך עקלקלות , למען הרבות כסף וזהב , או הוד וגדולה , לא כן האיש החכם והנבון , הוא ידע כי הדברים האלה הבל המה מעשי ידי כהנים

אשר

אשר מדיחים את העם · הוא ידע כי ה׳ אלהים נתן לאדם
שכל ובינה לדעת על ידם את הטוב לו ואת הרע לו , והשכל
והתבונה לבדם ינחו אותו כל ימי היותו על האדמה , ואל ישע
בדברי חלומות והבלים , בצעקת העוף ובהליכת הבהמה
וכדומה , כי מה להם ולהאדם , הלא הוא נשגב ומרומם על
כולם !

מספר הארַאקעל. בארץ יון רב היה , והמפוארים היו
בעיר דאדאנא במחוז עפירוס , בקלאראס ,
בהיכל קרוב למילעט והמשובח והמפורסם מכולם היה
אראקל בדעלפי , אשר לפי דעתם נתן אפאללא שם את
רוחו על הכהנת אשר נקראת פיטהיא *) והכהנת הזאת
נבאה ודברה בשם אפאללא · וכה היה משפט וסדר נבואתה ·
אם בא איש לשאול את פיה , הקריבה קרבנות וטבלה וטהרה
את בשרה מכל דבר טמא , לא אכלה ולא שתה שלשה ימים ,
ואחר מלאות זה קטרה קטורת בהיכל האליל עד שימלא כל
ההיכל עשן , ותשב על שלש הצלע (דריא פוס) ותבוא
עליה רוח אפאללא ותתנבא · אבל תשובתה לא היתה נחרצה
(קאטעגאריש) כי אם באופן אשר יכול להתבאר ולהתפרש
בדרכים שונים , כדי שתוכל להציל את עצמה אם לא בא ולא
נהיה כדבר אשר דברה , כי כל הנבואה הזאת וכדומה היה על
ידי תחבולה ומרמה , כי כאשר ספרו לנו רושמי הקורות ,
פעמים הסיבה תשובה נחרצה והגידה העתידות אשר תבאנה ,
אין זאת כי אם היה לה מרגלים אשר ידעו כל דבר מקטון
ועד גדול והם חתרו בבית לשמוע את אשר יעשה האדם בחדרו ,
ויגלו לה , והמון העם חשב כי רוח ה׳ דבר בה , ובאמת
בראשונה לא התנבאה רק פעם אחת בשנה , אך לבסוף התנבאה
פעם אחת בחודש , וכן לא היו כל הימים מוכשרים להתנבאות
אין זאת שהיתה ע״י תחבולה ומרמה , ובגלל הדבר הזה היתה
צריכה תמיד זמן מקודם לשלוח מרגליה ולשמוע מה בפיהם ·
אפס השמר לך ידידי הקורא לאמור שנעשו הדברים האלה על
ידי

---

*) נקראת כן על דבר הנחש פיטהאן אשר המית אפאללא ·

ידי כישוף ושד או רוח רע , חלילה לך ! כי אם כה תחשוב , תשתגע , למען נער שגעון , תברח משאול ותנום באבדון — הכהנת הזאת מרוב העבודה והיגיעה בנבואה הזאת (כי מחוזק קטור ועשן בהיכל היתה לפעמים כמשוגע תסמר שערות ראשה ועיניה כלפידי אש עד כל הרואה אותה חרד מפניה וילפת) מתה לפעמים אחר הנבואה · *) — וכאשר שלח אלכסנדר מלך מוקדון לדעלפיה לשאול את פי אראקל אם יצליח בדרכו אשר הוא הולך אם לא ? השיבה הכהנת הימים האלה אינם מוכשרים עתה לשאול פי האליל , וימלא אלכסנדר על התשובה הזאת חימה , ויגש אליה ויחזק בה להוליכה בחזקה אל ההיכל , ותשיב לו : בני ! הן מעודך לא איש קם לקראתך ויכול , ואיך אשה כמוני אקום לקראתך ואוכל ? ויאמר אלכסנדר : רב לי בתשובה הזאת ויותר לא אבקש ממך · —

ממיני הצחוק ושעשועי הגוף

השעשועים האלה היו אל היונים קדושים , ועל כן נעשו בימי חגם · וכונתם היו בשעשועים האלה לחנך כל איש ואיש לעמול ולהתיגע , לעבוד עבודת פרך , ולחזק את גופו בעבודות , כמו שזכרנו זאת כבר למעלה פעמים רבות · מספר השעשועים היה ארבעה ונקראו בשמותם לחוק אלימפי , לחוק פיטהי , לחוק נעמעאי , לחוק איסטמי · הראשון נקרא כן על דבר המקום אשר נעשה שם הלחוק הזה , והוא היה לכבוד יופיטער , השני נעשה לכבוד אפאללא אשר נקרא גם כן פיטהיוס , השלישי היה לכבוד הערקולעס , ונקרא הלחוק נעמאי , על שם העיר אשר נעשה שם , והרביעי היה לכבוד נעפטון , שר הים , ונקרא איסטמי על שם לשון הים בקארינט , הנקרא איסטהימוס · — למנחה בהשעשועים נתנו למתנה כתר מן עלי עפיי או עלי זית , או לארבערן : ואל תחשוב בלבך לאמור מה המתנה הזאת , הלא

הלא

---

*) בקראך זאת תמלא מה נעים דברי המקונן ר' יהודה לוי באמרו :
ואם הבלם ידמו לתמיך ואוריך ?

הלא הבל היא וקטן מאוד. לא כן, כי לא למען בלוע כסף
יגעו ועמלו בשעשועים האלה כי אם רק למען אסוף כבוד
ותפארת מאחיהם ומריעיהם, ובודאי תשוקת הכבוד יותר
משובחת מתשוקת הכסף. — האנשים אשר עמלו כל ימי
חייהם לשעשע בשעשועים האלה להלחם ולהאבק, נקראים
אטלעטן, וידיעת המלאכה הזאת נקראת גימנאסטיקא
והמקום אשר הוכנו שם נקרא גימנאזיום, *) ולא הורשה
לכל אחד להראות את גבורתו בפני קהל ועדה כי אם רק להאיש
אשר נולד בארץ יון, והיה איש צדיק תמים, ואיש חפשי,
לא עבד, מיני הצחוק היה רבים, הראשון היה ההתאבקות
(דאס ריגען) הנאבקים היו ערומים ומשוחים בשמן, וכל אחד
התאמץ להפיל את חבירו הן בכח הן בערמה, וכל מגמתם
היה להחזיק ברגלים את אשר נגדו כי אז נפל מהרה. הנאבקים
היותר מפוארים ומפורסמים בדברי הימים להיוונים היו מילאן
מקראטאן, ופאלידאמאס אשר המית ארי חזק ונורא על
ההר אלימפוס, וילחם עם שלשה גבורי
דריוש וינצחם וימיתם. המין השני היה הקרב (דאס פעכטן)
ההולכים לקרב היו מכוסי יד בבתי ידים מברזל או מנחושת,
והמה נקראים סעסטען, ועל ראשיהם היה כובע המכסה את
רקתם ואזניהם, וזה הצחוק היה מסוכן מאוד, כי כאשר
לחמו בחרבות פצעו והלמו איש את אחיו, ופעמים הלכו מן
המערכה שלומי פנים חסרי יד ורגל, מוכים שן ועין. המין
השלישי הנקרא פאנקראץ היה התקשרות השנים הראשונים
יחד. הרביעי היה הקליעה (דיסקוס, דיא װורפקוגל),
וזה היה דבר הצחוק: כדור גדול מעופרת או מנחושת, או
מברזל כבד מאוד היה, והמנצחים קלעו כל אחד כדור כזה,
והאיש אשר השליך הכדור ברחוק יותר הוא היה המנצח מכולם.
החמישי והנכבד מכולם היה המרוץ (װעטרעננן) ומיניו שלשה
הראשון מרוץ ברגל. העמידו דבר מה למטרה ויתנו אות בקול
שופר ואז התחילו כל הרצים לרוץ והאיש אשר בא אל המטרה
בראשונה, לו משפט הנצוח. השני, מרוץ על הסוס נגד
המטרה

---

*) השם הזה עדיין הונח על בתי החנוך הנערים ללמדם מלאכת מחשבת.

המטרא · והשלישי והנכבד מכולם מרוץ על רכב (שטרייט־וואגן) לפני רכב היו אסורים שנים או שלשה סוסים ונהגתן אות רצו כל הרוכבים לקראת המטרא · שכר המנצחים היה כבוד גדול ושם עולם לא ימחה · בראשונה נתנו על ראשו כתר מעלי לולבים או זית או עפהיי כאשר היה עוד על המסילה ההולכת למטרה , וכל פעם קראו לפניו ויהללו אותו , ואחר כן הרכיבו אותו במרכבה אל העיר בהמון גדול , גם הושב המנצח כל פעם על הכסא הראשון בשעשועים הבאים , ולמען תת למנצח שם עולם , כנו את השנה ההיא בשם המנצח · גם היו המנצחים חפשי מעול וסבל , וניזונו מכסף הצבור אם מטו ידם ולא היה להם די מחיתם , והמשוררים שרו להם שירים , והחוצבים באבן , חצבו את תבניתם בשיש ויעמידו את התבנית על המקום אשר הותן להם שם הכתר · וממעות הממלכה שלמו שכר האומנים · —

משעשועי הנפש

כל המחברים חבורים והמשוררים התקבצו ויבואו יחד לאלימפיא ויקראו שם את דבריהם וחבוריהם לאזני כל הקהל , וכבוד המחבר והמשורר אשר היה שלם במלאכתו , גדול עד למאוד · אנשי אַטהען אהבו מאוד ומאוד את מיני חבור השעשועים של צחוק (קאמעדיען , לוסט שפיהלע) ושל אבל (טראגעדיען , טרויער שפיהלע) , ויתענגו בהם מאוד , ובגלל הדבר הזה הקימו שופטים בעיר אשר לפניהם יביאו איש ואיש את מלאכתו בענין הזה , ואת אשר הוטב בעיני השופטים , בחרו להראות אמתו לעיני כל על ידי המצחקים (קאמעדיאנטען) אכן השופטים לא היו תמיד אנשים תמימים וישרים , רק עשו לפעמים שלא כדת וישאו פנים לאח או למודע , וימירו ע"י כן טוב ברע ורע בטוב · ואין פה מקום להאריך הרבה משעשועים האלה כאשר המה חלקי מחלקי השיר והמליצה , ושמה ישפט עליהם ויוגד חסרוניהם ומעלותיהם , ולא אגיד לך פה רק המשוררים הגדולים אשר קנו להם שם במעשיהם , ואלה הם : עשילוס , זאפאקלעס , אייריפידעס חברו

חבורי אבל , *) אייפאליס , קראטינוס , אריסטאפאנוס חברו חבורי לחוק · גם מענאנדער אשר היה בימי אלכסנדר קנה לו שם ותפארת — · היונים (וגם הרומים) פזרו כסף רב בעבור שעשועים האלה , והפאר והעדי אשר היה בדברים האלה , עבר החוק , ואולם המשוררים האחרונים גברו במלאכה זו והעידו מהמשוררים הישנים כי תוכן ועלמות המלאכה הזאת , הוא , יופי המעשה , יקרת המחשבות , ותפארת המליצה ובכל אלה היטיבו המשוררים בארץ צרפת , בריטאניען , איטאליע ואשכנז , מהקדמונים · ונאריך מזה בחבורינו למלאכת השיר אשר יעדתי לך פעם אחר אי"ה · ואף שהיה רצוני לפרש לך כל דבר ודבר אשר היה אצל שעשועי היוני , עתה אראה כי לא אוכל למלאות את דברי , כי אין מלה בלשונינו לכנות בהם כל הדברים , והדבר קשה לעשות מלות חדשות ע"י הרכבה , ומה גם אחר שנעשו לא ימצא תמיד חן בעיני הקורא **) על כן יעצתי לשים עתה ידי למו פי ואחרים ·

יוסף בר"ה ברן ·

---

*) עיין מזה במאסף לחודש שעבר ·

**) לא כן מחשבותינו , ונהפוך הוא , כי כל מי אשר יכול לכנות דבר זה ע"י מלה חדשה , ובפרטות שתהיה המלה החדשה מיוסדת על כללי המליצה ועפ"י הגזרה הנכונה , תבוא עליו ברכת טוב , ובוודאי בעיני כל קורא ומשכיל ייטב הדבר , ומה יחוש המחבר להקורא בלתי משכיל , לא אליו ישים דברתו ·

דברי המאספים ·

מכתבים שונים

לכבוד עדת חכמי לב חברת שוחרי הטוב ותושיה · (א)

אד"ש שקבלו בזה העתק ממכתב / אשר שלח לידי איש בריתי ושאל ממני שאבאר לו איזה מקומות בספר המאסף / ובתוכם מה שנאמר שם בשבת תנועה הסבובית / ויען כי משבת תהפוכות הזמן אף אני בתנועת הסבוב להביא טרף לביתי לא יתנני להשב רוחי לעיין בדברים האלו הצריכים דעת צלולה להביאם אל כור הבחינה / ע"כ הנני שולח לכם העתק ממכתבו ישימו עיני בחינתכם עליו ואת הטוב תקבלו ובהיות כי דורשי חכמה אתם ותכלית מגמתכם ללמד דעת את העם ולהפיץ תבונות על פני תבל לכן ידעתי כי לא ירע בעיניכם דבר הזה משפט אמת תשפטו ותקבלו האמת ממי שאמרו / כ"ד עבדיכם המשתחוה מרחוק על הדרת כבוד מעלתכם ·

זרח ·

וז"ל אד"ש זכרתי ימים מקדם שבתנו בשבת אחים יחד השקט ושאנן לדרוש ולתור בחכמות רמות לשקוד על דלתי לימודיות יום יום בעיון נמרץ / והיית לי לעתים להורות לי דרך לחכמה ומסלול להבין אור בינה עפ"י דרכי הקשי הגיונים / ועתה

(א) אגרת הזאת שלוחה לבעלי בריתי אנשי חברת שוחרי הטוב והתושיה / והיא כוללת השגות על שיחה שניה בענין רבות וחסרון המים אשר חבר חבר ריעי ר' אהרן האללי / ולי נתונה מאת בעלי בריתי הנ"ל לעבור עליה ולעיין בדבריה אם כנים הם אם לא · ואחר בנותי בהם ראיתי כי דבריה בנוים על קו תוהו / וכל השגותיו הבל המה יחד · והנה אציגה פה גם השגות האיש הזה גם תשובתי עליהם / והקורא ישפוט הדין עם מי · דוד טהעאדאר מש"ל ·

ועתה הנה אנכי יושב לבדי אין איש עמדי היודע לפלס נתיבות החכמה / והנה בא לידי ספר המאסף תקופה שניה אשר לא ראיתי עד הנה / והוא מחברת שוחרי הטוב והתושיה שחיברו להם יחדיו אנשים השלמים בכל מדע ובתוכו ראיתי דברי החכם הרא"ה אשר שם דבריו בפי אלדד ומידד מתנבאים במחנה העברים שנת תנועה הסבובית הבאה מכח המקרב אל המרכז לכח המושך ממנו (צענטראָקרעפּטע) ואיך מהרכבת שניהם תולד תנועת הסבוב ושמחתי מאוד בראות את יופי הסדור עפ"י דרכי החפוש ומליצתו הזכה / אמנם באיזה מקומות נעלם ממני ולא אוכל לכון דעתו ולא ידעתי אל מי אפנה לכן אמרתי אלכה ואשובה לאישי ידיד נפשי הכי נקרא שמך זרח כי זרח לישרים אור תבונתך אשאלך הודיעני נא דעתך הרמה ותאיר עיני אם שגיתו ·

א מ"ש כי בכל הגשמים הנראים ונודעים לנו על פני תבל נראה כי סגולה אחת להם והוא שהם נוטים אל המרכז וכן כתב אח"ז כי סגולת הנטייה מיוחדת לכל הגשמים·· הנה אנכי לא ידעתי למה בחר לו· סגולה בדבר שהוא עצמית אחר אשר נודע לנו שיש הפרש בין סגולה לעצמית והנטייה היא עצמית לגשם אשר ברא בו יוצר הכל בכח ההוא ילכו אל המרכז וכן מבואר בהגיון כי כל מה שימצא לדבר מה כירידת האבן למטה נקרא בעצמות כי אלו יצוייר הסתלקתו לא יהיה מה שהוא עתה יע"ש · (ב)

במה

(ב) מתוך דברי המשיג הזה נראה שלא השכיל כלל ההפרש בין עצם הדבר לתאריו ומשיגיו · גם לא הבין דברי הרמב"ם במלות הגיון על נכון / כי כאשר חשב המשיג שהרמב"ם רוצה לאמור / שכל מה שימצא לדבר מה תמיד יקרא עצם הדבר / יהיה דברי הרב הזה סותרין / כי למעלה (שער יו"ד) אמר בזה הלשון / וכל מה שימצא לכל אישי המין תמיד ולא יהיה מעמיד למין ההוא נקראהו סגולה / ואם כן איך יאמר פה (בשער י"א) שנקראהו עצמות · גם לפי הבנת המשיג הזה יאמר נא איך יצדיק דברי הרב באמרו בפרוש : (שם)

וכן

ב נמה שכתב „גדר הגשם הוא התפשטות כי אם תנעוץ
תתיכת עץ בתוך שעוה אל תאמר שהעץ הוא במקום שעוה
לא כן רק ע"י נעילת העץ מתכולת השעוה ומקומה עתה קטון
מלפנים" בזה לא ביאר יפה סבת התכולת השעוה / ומדוע
מקומה עתה קטון ממה שהיה ; אבל גדר התפשטות הוא בהיות
כל גשם מחובר ומקובץ מעצמים האחדים (אמנאדרין) שהם חלק
החומר וכל גשם מלאה נקבים וחלולים רבים לכן אם ינעוץ עץ
בשעוה יתפרדנו במקום הנעילה נקבים החלולים ואגב דוחקא
יתקרבנו

„וכן כל מה שימצא על הרוב נאמר עליו גם כן שהוא בעצמות"
הלא מה שימצא על הרוב קרא הרמב"ם אותו למעלה בפרוש
(שער יו"ד) מקרה ולא עצם · גם דברי הרמב"ם בעצמות
לא יהיו נכונים לפי כונת המשיג / כי לפי כונתו צריך שיאמר :
נקראהו עצם / ולא נקראהו בעצמות / ואולם להורות את
המשיג הזה הדרך הישר אבאר פה דברי הרב בקצרה / וממילא
נשמע שגם דברי רא"ה נכונים הם באמרו שסגולה אחת לכל
הגשמים וכו' / הנה כל דבר אשר יחויב אל גשם או ישולל ממנו
נקראהו תואר (אייגנשאפט) / כי אם יהיה הדבר ההוא אשר
נחייב אל הנושא / הנושא בעצמו דהיינו עצם הנושא / יהיה
דברינו אך למותר ולא היינו צריכים לחייבו / כאלו תאמר דרך
דמיון הגשם הוא גשם / הלא לא חדשת דבר בזה המשפט ·
ואולם יש שני מיני תוארים אשר אפס קצתם העיר עליהם כבר
הרב בספרו הנ"ל (שם) האחד תואר קיים בלתי נפרד במחשבתינו
מהנושא או תואר עצמותי / דהיינו שלא נוכל לצייר במחשבתינו
הנושא בלתי התואר הזה כמראה הירוק לזהב וכשחרות לזפת ·
והמין השני תוארים אשר מחוברים וקיימים בנושא אבל היה
נפרדים במחשבתינו רצוני לומר שאנחנו נוכל לצייר הנושא מבלי
שמוכרחים אנחנו לחשוב בו גם התואר הזה / והוא תואר
בלתי עצמותי (אויסער וועזנטליך) דרך דמיון עמידת הזהב באש
(דיא פייאר בשטענדיגקייט דעס גאלדס) הוא תואר לזהב אבל
נפרד במחשבתינו / כי אנחנו נוכל לצייר את הזהב / מבלי

שנחשוב

יתקרבו חלקי החומר סביב מקום הנעילה ומקום העץ הוא בחליל הגשם ולא בחלקי החומר ׃ (ג)

ג. מ"ש גדר העצלות הוא שלא ישנה לעולם מעמדו לכן אם יהיה הגשם במנוחה כן יהיה תמיד ואם הוא בתנועה יהיה תמיד בתנועה עד בוא כח אחר לשנות המנוחה לתנועה והתנועה למנוחה" וכתב שהחכם רב"ל בספרו ראשית לימודים שגה בזה שכתב כי האל הטוב הטביע בכל הגופים כח העצלות אשר יקרא בשם הכובד ע"י הכח הזה כל גוף נח ושקט במקום אשר ינוח אם לא יכריחו איזה מכריח להתנועע אל מקום אחר הנה הרכיב כח העצלות עם כח הכובד ורחוקים המה מאוד כי סבת הכובד מכח המושך ומקרה בגשם והעצלות עצמית בגשם ושגה גם במה שהגדיר העצלות לאמור שכל גוף נח ושקט אמנם גדר העצלות היא" עכ"ל רא"ה הנה במה שכתב שהכובד מקרה היא בגשם תמה אני כי דברים המקריים הם המשיגים שלא יתחייבו מעצם

שנחשוב בו עמידתו באש ׃ כי עמידתו הזה לא יודע לנו רק ע"י דבר מה חולה דהיינו על ידי התכתו באש ׃ ועל פי הדברים האלה לדקו דברי הרמב"ם באמרו כל מה וכו' נקראהו בעצמות דהיינו אנחנו אומרים עליו שהוא כעצמות לו ולא יפרד ממנו , ולא שהוא באמת עצמותו ׃ ואם המחבר לא באר כל זאת בשיחותיו מה בכך הלא הדברים האלה יוצאים מכונתו אשר בה עסק ׃

(ג) המשיג התפיא דברים לא כן על המחבר , כי המחבר הביא הדמיון בנעילת עץ בתוך שעוה לא להורות התפשטות הגשם כאשר כתב המשיג הזה בשמו , כי אם להורות שלא יהיה גשם אחר באותו מקום ובאותו זמן אשר בו גשם שני (דאס יעדע זיין איגגן רוים איין ניאמט) , וכל זאת באר המחבר היטיב בדמינו , גם הרכיב המשיג בדבריו דברים אשר אין להם שייכות כלל לענין הזה כי מה ענין לדברינו עצמים האחדים (אמנאדן) ומה הוסיף בזה המשיג ? הלא אך למותר המה , אין זאת כי להתהלל ולהתפאר בידיעתו ובחכמתו , ולהראות כי לא נעלם ממנו שם מאנאדן ׃

מעצם הדבר בחיוב גמור כי אם האפשרות לכל צד יהיה אך
בלתי יהיה אמנם כל דבר שימצא לדבר מה בתמידות הנה הוא
עצמית לדבר ההוא וכיון שגם הכובד ימצא לכל גשם בתמידות
לכן בעיני יפלא על החכם הנזכר כי אמר מקרה הוא . (ד)

גם נראה לי לבאר דעת רב"ל לפי מה שראיתי בספרי מסלול
הטבע שגדר העצלות בגשם הוא כח בגשם בו יתחזק ויוכל
לעמוד נגד התנועה והיא הסבה אשר לא יתפעלו הגשמים מכל
כח חיי אשר ירצה לפעול בם . (ה)

הכח

(ד) באמת המחבר לא באר היטיב בזה את דבריו וקצר במקום
שהיה יכול להאריך , אבל מה בכך הלא הדברים האלה
אינם נוגעין לגוף הענין ועל כן שם אותם המחבר בהערות
וסמך על המבין . ותוכן כונת המחבר הוא כזאת : ההפרש
בין העצלות לכובד הוא שסבת העצלות נמצא בתוך הגשם ולא
חוצה לו , אבל סבת הכובד נמצא חוצה לגשם דהיינו בתוך
מרכז הארץ , כי אם נוכל לצייר בשם אחד יחידי בעולם , אז
לא יורגש בגשם הזה כובד כלל , כי הכובד יהיה רק על ידי
הצטרפות שני גשמים , ואם כן לא נוכל להחליף ולהמיר
העצלות בכובד . כי המה שני דברים שונים ולא יתאחדו .

(ה) אחרי שהגדר הזה אשר הגדיר המשיג את העצלות הוא
יסוד לכל בניניו ועליו סמך וישען להצדיק דברי רב"ל
נגד המחבר , על כן אמרתי לעיין היטיב בדבריו ולראות אם
יסוד מוסד הוא , כי בנפול היסוד יפול גם הבנין אשר במי
עליו , הנה המשיג הניח היסוד : גדר העצלות הוא כח בגשם בו
יתחזק ויכול לעמוד וכו' , ואולם כל איש משכיל יבין שעצלות
הוא ציור ההעדר (איין נעגאטיווער בגריף) רצוני לומר
שמורה על העדר פעולה והעדר כוח וכן הוא כפי חוק הלשון ,
(נאך דעם שפראך גברויך דריקט טרעגהייט , נור איין
מאנגל אויס , דאס נעמליך דעם דינגי קייני טהעטיגקייט
בייא וואהנט) . ואם כן איפוא איך יקרא המשיג את העצלות

גשם

הכח הגוף משתנה בריבוי ומיעוט לפי כמות עצמים האחדים שהם חלקי החומר אשר הורכבו מהם הגשמים ·

ולהיות כל גוף יש לו שלש מרחקים והם האורך והרוחב והגובה · והנה הכובד משתנה עם שינוי הכמות אחת משלש אלה · משינויים ישתעפו מכמות עצמים האחדים כי לפי רבות חלקי החומר כן ירבה וכן הולך וגדול האורך או הרוחב והגובה או שלשתן יחד ·

ויהיה א״כ אף הכובד משתנה לפי רבות חלקי החומר הם העצמים האחדים ·

ובהיות לפי הנזכר כי גם העצלות ישתנה לפי רבות חלקי׳ מהעצמים אחדים , נמשך מזה כי הכובד והעצלות אחים הם אחוזים זה בזה ודבוקים יחד לא יפרדו , וא״כ אף הכובד עצמית בגשם ·

ואם

בשם כוח ? הלא נהפוך הוא העצלות מורה על העדר כוח ! ואם ישאל המשיג אותי אם העצלות העדר כח הפעולה , הלא אם יפעול גשם אחד בגשם שני לנועע אותו ממקומו והשני מתנגד נגד פעולת הראשון ולא יתנועע רק יהיה במנוחה כמו שהיה מקודם , ע״כ צריכין אנחנו לומר שיש להשני כח מתנגד וכח הפועל נגד הראשון כי לולא זאת לא יהיה במנוחה , ואם כן יהיה פה מאמר הסתירה כי לפי דברי יהיה העצלות העדר כח ופה ראינו בחוש שיש במנוחה הזאת כח הפועל ? על זאת אשיב למשיג : בוודאי הדין עמך שיש בזה כח הפועל , אבל מדוע תחליף המנוחה הזאת בעצלות מדוע תחליף הסובב עם המסובב ? כי בוודאי יש כח הפועל במתנגד כמו שיש כח הפועל בהראשון , וכחות שווים , אבל המסובב משתי כחות האלה סוה אל נערה — ○ · דרך דמיון אם תעבור אניה בים ממזרח למערב , ורוח מתנגד נגדה ההולך ממערב למזרח , ויהיה שתי כחות האלה (דהיינו כח הים המושך את האניה ממזרח למערב וכח הרוח המושך את האניה ממערב למזרח) שווים בפעולתם , ע״כ תהיה האניה הזאת במנוחה ולא תפנה אנה

ואנה

ואם תאמר הלא רואים אנחנו כי כאשר ישאבון האויר ע"י
כלי השואב הנקרא (לופטפומפי) במקום אשר יפול
שם העץ וכן כסף וזהב כולם יגיעו אל תחתית מקום ההוא
בזמן אחד והם מתנועעים בתנועה השוה / ובהיות כי התנועה
היא תולדת הכובד בהכרח נמשך מזה כי שכובד אינו כח עצמית
בגשם הוכן מקרה היא ·

אמור מעתה מדוע נאמר כי העצלות היא כח עצמית בגשם
אחרי ראינו כי בהורקת האויר ע"י הכלי השואב גם
כח העצלות לא ירפה בו עוד כי לא יתאמץ לעמוד עוד נגד
התנועה להיות שלא ימצא הניגוד כי אם במקום אשר גשם אחד
הוא פועל באחר אז רואים אנחנו כי כמות הנגוד במתפעל וכח
החי מפועל (אקציא עט רעאקציא) שוים הם / ולפי הנודע
כי כמות כח החי הוא מורכב מערך מהירת התנועה עם נפילת
הכובד / ואם יחלק הכפל על מדת הזמן יצא כמות כח החי /
ומבחינת הכלי השואב ידענו שבמקום השאוב מאויר תנועת כל
הגשמים שוים זה לזה נמשך מזה שבלי יכולת אחד מכל הגשמים
לפעול בחבירו ובמה יודע איפוא כי יש כח העצלות עצמית
לגשם הלא כמקרה הכובד גם להעצלות יקרה ·

גם

ואנה / כי אף שיש פה שתי כחות הפועלות מכל מקום המסובב
מהם והיא המנוחה $= 0$ · אבל המנוחה הזאת לא נוכל לקרוא
בשם עצלות / כי המנוחה הזאת לא היתה מטעם עצלות כי
אם על ידי כח הפועל והמתפעל (אקציא עט רעאקציא) ועל
פי הדברים האלה נפל יסוד המשיג הזה וכל הלמודים אשר בנה
עליו לא יתכנו כלל על העצלות כאשר חשב המשיג כי אם על
כח הפועל והמתפעל · ואולם אם תרצה לדעת מה היא
העצלות שמעני ואחוה לך · הנה כבר אמרתי שהשם עצלות
מורה על העדר הקנין והנה ההפרש בין חיות (לעבן) ובין
בלתי-חיות (לעבלאזיגקייט) הוא שבראשון יש כח לתנועע
מעצמו / אבל בבלתי-חיות אין בו כח לתנועע מעצמו כי אם
יבוא כח אחר חוצה לו אשר יניע אותו ממקומו · והבלתי-חיות

הזאת

גם מ"ש בפשיטות שהעללות הטבעיות בגשם הוא גורם שאם הגוף בתנועה לא ינוח עוד עד יעצור בו גשם אחר ׃
הנה לפי העולה על הרוח בהשקפה ראשונה ידמה שיהיה זה ממאמר הסתירה איך מסבת העללה תולד התנועה עד אין סוף ואף שנמצא כן בספרי התחלת יסודי הטבע עם כל זה הוא קשה לשמוע ולהבין והמתחילים ילאו למצוא מנוח לנפשם בדבר זה שהסבה סותרת בעצמה למסובב ממנה ׃ (ו)

אמנם אמרתי לקרב הדבר אל השכל שלא יהיה הדבר זר בעיני המתחיל , וטרם זה אבאר מהות התנועה ואיך גשם יפעול באחר להוסיף את כחו לגשם אחר עד שמכחו גם השני יתנועע ׃

בי הנה היוצר כל היצורים שם בטבע כל גשם כח התנועה וזה נודע ע"י בחינות הרבה ואחת מהם הוא , אם נשים בכלי אשר מקום יש בו רחב , חול הדק ונדחף הכל לצד צפון יתנועע החול בתוכו לדרום ובהיות כי תנועת החול הוא לצד שכנגד

הזאת יקרא בשם עללות , ואחרי שאין בו כח על כן לא יקרא בשם כח עללות כי אם בשם חוק העללות (דאס געזעץ דער טרעגהייט) וידעתי גם ידעתי כי יש עוד מה מילים לבאר הענין הזה אשר עמוק מאוד , אך אין כונתי פה בזה כי אם להשיב לשואל דבר ולהראותו כי לא הבין על נכון דברי המחבר ונחנם השיג עליו ׃

(ו) מה שרצה המשיג בזה להיטיב דברי המחבר אך למותר הוא כי כאשר כבר אמרתי כל הדברים האלה נאמרים רק בהערות ואינם שייכן לגוף הענין אשר בו עסק המחבר , וע"כ קצר בהם כי סמך על המבין , ומי אשר לא יכול להבינם ידלג עליהם , כי המחבר הביאם רק אגב גררא ׃ ולא ידעתי מדוע אחז המשיג הזה תמיד רק בשולי היריעה , ולא שם עינו ולבו אל גוף הדבר , גם שקר ענה המשיג במחבר , כי המחבר לא אמר שעל ידי העללות תהיה התנועה כאשר כתב המשיג בשמו , כי כן דברי המחבר „העללות והוא שלא ישנה לעולם מעמדו

שכנגד הדחיפה בהכרח שתנועת החול לא יסובב מדחיפת הכלי לצד צפון רק תנועת החול לצד דרום הוא באה מכח הנגוד לכן אם יתנועע הכלי ע״י הדחיפה לצד זה יתנועע החול ע״י שיתחזק לעצור זאת התנועה לצד שכנגדה , ובהיות כן גם כח הנגוד יחשב לכח חי • (ז)

בעבור קבוץ האחדים בגשם וקשורים יחד בקשר של קיימא בלי הכנס בו גוף אחר וזה הכח נראה בו לכל לד כי יעמוד לכל רוח נגד גוף אחר העצור בעדו מבלי יכולת לבוא

„מעמדו אם לא יהיה דבר אחר חולה לו המכריחו לשנות ולכן „אם יהיה הגשם בתנועה יהיה תמיד בתנועה ההיא ובאותו „מהירת התנועה ואם יהיה במנוחה יהיה תמיד במנוחה עד „בוא יבוא כח אחר המכריחו לשמת המנוחה אל התנועה או „התנועה אל המנוחה“ , ואם כן איפוא אמר המחבר שהעללות תוליד התנועה ?

(ז) תמה אני מאוד על המשיג איך יאמר שהיולי שם בטבע כל גשם כח התנועה , הלא נודע לכל הוא שיש גשמים בלתי חיים ואין להם כח התנועה (כאשר הערותי למעלה ההפרש בין חיות ובין בלתי חיות הערה ה׳) • ואיך יאמר כדבר הזה אשר אין לו שחר ! גם המופת אשר נתן על זאת הכל הוא ורוח ישאהו כי אמר „אם נשים בכלי אשר מקום מושבו „ורחב חול הדק ונדחף הכל לצד צפון יתנועע החול בתוכו לדרום“ • האם יחשוב האיש הזה שסבת התנועה הזאת היא על ידי הכח אשר שם היולי בכל גשם ? שקר הוא כי אם סבת התנועה הזאת היא על ידי הסגולה המיוחדת לכל גשמים שנוטים אל מרכזו , נוטים גם כן בעיני החול הקרובים לשפת הכלי לפול למטה , מסבת כובדם • ואחר שנפלו גרעינים האלה , יפלו גם כן הגרעינים אשר למעלה מהם וגם מעט הנ״ל מסבת כובדם כי אין עתה דבר מה תחתם המתנגד להם ויעמוד לשטנם מלפול , וכן הולכים ונופלים כל הגרעינים • אבל לא מטעם אשר חשב המשיג , ואם נאמין לדברי המשיג באמרו משה

נודע

לבוא במקומו וכחות הטבע כרגע לא ישבותו לכן כהכרח כי יש לכל גשם כח התנועה אשר הטביע בו יוצר הכל ובכח ההוא הוא מתנועע לכל צד בכל עת בכל רגע • (ח)

אמנם מה שאנחנו רואים גוף שקט ונח במקום אחד, הוא לא יהיה סתירה למה שהנחנו וסבת הנחתו היא זאת כי אם ד"מ אם יהיה לפנינו כדור ג'יא שמרכזו יהיה נקודה י' הנה הגשם ההוא חלף והלך לו כוחותיו לרוחות מתנגדים כי בכח ג' שהוא חצי אלכסון יתחזק להתנועע לצד ג ובכח יא יתחזק לעמוד להתנועע לצד א ובהיות כי קו ג' וקו יא שוים הם כמבואר ביסודי אקלידס בדר ע"ו בהכרח ינוח הגשם וישכב במקום ההוא מבלי יכולת להתנועע עצמו לצד אחד, וכן נאמר כי זאת הסבה בכל הגשמים שינוחו על משכבם במרעו המוכד •

אך כל זה שאמרנו הוא בעוד שלא יפעול בו גוף אחר אמנם בו גשם אחר ד"מ שנדחק כדור פ בכדור ג'יא ויהיה במשלינו כח החי והוא כח התנועה בכדור ג'יא לכל צד חמשים מעלות כפי מדת חצי האלכסון כ"ג הנה אם כמות כח החי בכדור פ עולה סך למ"ד מעלות ובכח ההוא ילך במרוצתו לפעול בנקודה ג. בהכרח יצטרך הכדור ג'יא לפעול כנגדו בכח למ"ד מעלות והיינו שלא ישאיר מכח התנועה שהיה לו לצד ג כמדת חצי אלכסון והיה חמשים מעלות כי אם היתרון והוא כ' מעלות כי בכח למ"ד מעלות הוא פועל ההתנגדות ופח ההיא

יחשב

נודע ע"י בחינות הרבה וכו' תמה אני מדוע בחר המשיג הבחינה היותר גרועה •

(ח) הנני אודה ולא אבוש שלא הבנתי בזה דברי המשיג מה דעתו לאמור, כי אמנם שלכל גשם יש מקום מיוחד ואין שני גשמים במקום אחד אבל מה שייכות יש נושא עם התנועה סוף הדבר לא ידעתי פתרונו •

יחשב כחת ונשאר לו עוד כח החי כ׳ מעלות / ובהיות כי כח התנועה לצד א הוא ג״כ חמשים מעלות. כ״ג בהכרח יהיה כח החי לצד א׳ יותר מכח התנועה ג׳ כ׳ מעלות לכן יתנועע הכדור בכח החי שהוא כ׳ מעלות והוא כערך היתרון ·

ובזה יובן ולא נאמר עוד כי מסבת העגלה אשר היא בגשם המסובב התנועה כי אם מכח הכח התנועה אשר האל הטוב הניח בטבע כל היצורים וכל הגשמים יש להם כח התנועה בתמידות השקט לא יוכלו עד שינוחו על מרכז הכובד · ומעתה נדקו נמי דברי רב״ל בספרו ראשית לימודים ·

ומ״ש וז״ל כתב החכם אריסטו שאלו היה הכדור הארצי נקוב עד מרכזו או מעבר לעבר הנה הכובד הנופל בו לא יעבור מרכזו והלאה כי שם מקומו / והחכם איילער הוכיח מזה כי הכובד אין עצמות לגשם כי נניח הגשם בתוך המרכז לא יהיה לו נטייה כלל למטה לפי זה לא יהיה לו כובד / וכתב הרא״ה לפי קצר שכלי לא יספיק זה כי לא נאות לאמור על הגשם הזה שאין לו כובד כלל בכח לפי שלא יראה בפועל הכי נאמר ד״מ על האבן מאגנעט שאין לו כח להמשך הברזל אליה בעת שהיא מונחת בזוית ואין לה ברזל להראות כחה זה בפועל עכ״ל · בזה תמה אני מאוד על דבריו כי מחיוב הקודם לא תולד חיוב הנמשך / כי אחרי אשר בעינינו ראינו שהאבן מאגנעט מושך הברזל אצלו בודאי נודע לנו כי כח הוא נשאר בו אף שאין עתה הברזל אצלו וכמו שלא יכוה אם בגחלת עד אשר יגע בו כן לא נראה פעולת המשיכה עד כי יניח ברזל אצלו · אמנם המשפט הזה שהכובד הוא בעצמית ודאי משפט נמנע הוא כי אם יהיה בעצמית הלא ככחו או כן עתה כשיניח במרכז הכדור הנקוב מעבר לעבר כי יפול הנופל ממנו והלאה לכן הוכיח מזה האדון החכם איילער שאין הכובד עצמית · (ט)

אבל תמה אנכי על החכם הנ״ל / כי לדעת מסבת הכובד מסובב שלא יפול ממרכזו והלאה והוא כי אחרי הנודע ונגלה לנו כי הארץ ככדור / וכמו שאנחנו יושבים פה על פני

האדמה

הארמה כן נוכח כפות רגלינו שכנו בני אדם וכאשר ירד הגשם והשלג מן השמים לכסות הארץ כי יפלו בכח הכובד על הארץ ונוטים בכח ההוא אל כן אם ימלאו העבים גשם נוכח כפות רגלינו על הארץ יריקו וכה כובדם יפלו על הארץ נוכח כפות רגלינו והנטייה היא אל המרכז ובכלל נאמר כל הנופל יפול למטה ויקרב בכחו הוא כח הכובד אל המרכז ובד"מ אם יפול באופק אשר אנחנו שוכנים עליו גשם ב יפול בכח הכובד ובכח ההוא יהיה נוטה אל המרכז ואם יהיה נקוב עד המרכז א יגיע גם גשם ג הנופל נוכח כפות רגלינו ילך בכח הכובד ונטייתו אל מרכז א ובהיות כן הכל שב אל מקום אחד / ומעתה אם הגשם ג הוכרח ליפול למטה אל מרכז א אף כי אם יהיה מונח במרכז אף כי יהיה חלול מעבר לעבר לא יפול ממנו והלאה כל עת שיהיה נוטה ליפול למטה יכריחו כח כובדו שלא יעזוב את מקומו / והבן • (י)

ויותר לא אטריח אותך זאת הפעם ידיד נפשי בחון נא דברים האלו על מאזני יושר ובזאת ידעתי כי מלאתי שן בעיניך • דברי אוהבך אשר נפשו קשורה בנפשך •

פרק

(ט י) המשיג הזה תמה על המחבר / ותמה על החכם איילער / ואני תמה על תמיהותיו / כי האריך פה בדברים רבים אשר אינם נודעים כלל לענינו פה ואין לי חפץ בהם אם אודה לדברין אם אכחישם / כי יוצאים מכונתינו / ואם את נפש המשיג להודיע ידיעותיו יודיעם בספר מיוחד כי אין כאן מקומם •

לולי

בקורת ספרים חדשים

המשך בקורת ספר שירי תפארת

(עיין הדש ניסן העבר)

לולי הרב המחבר הזה איש רב המליצה ונודע בקרב אנשי דורו לשם ולתפארת , ולולא הזה חבורו זה חבור יקר הערך , אשר ישים בו איש ישראל כמולא שלל רב , ואשר כבר קוה גדול אחד מחכמי גערמא"ניען מימים ימימה לראות שיר על מעשי משה וספור יציאת מצרים ממשורר עברי *) ,

ועינינו

---

*) אלה דברי החכם החוקר והמשורר הגדול הערדר בחבורו הגדול פאם גייסט דער העברעאישן פאעזיע חלק שני לד ע"ח אשר אציגנו לפניך כלשונו וכדבריו , ז"ל : איך וואונדרעס , דאס וויר ביי זא מאנכן העברעיסן העלדנ-גדיכטן אונזרר שפראכי , נאך קייני עפאפעע איבר מאזס האבן ; דיא ערדעטטונג איינס פאלקט אויס דער קנעכטשאפט , אונד דיא בילדונג דעסזעלבן צום רייגסטן גאטטעדיהנסט אונד פרייאסטן שטאאט זא אלטר צייטן , וועהרי , דינקט איך , איין עדלערט טעהאא אום אבענטייהר אין טאאכטן אונד רייזן , דער עלטטי גזעלגעבר דען וויר קענן , ריכטטי אידעטן איינס ווערק ; דיא אונס אין מאנכן נאך יעצט צו נייא אונד צו האך זינד . דיא גשיכטי זיינס לעבנס איזט פאלל וואונדרבאהרר אבוועכסלונג . אין עגיפטן גבאהרן אונד ער צאגן , פרבאננט ער זיך זעלבסט פאטרי-אטיש : זיין ברוף אין דער וויסטי , דער ווטטטטריט

ועינינו ראינו איך ספרו חכמי עם זה בקהלם את גדולת השיר ותפארתו **) , לא היה לי המבקר מאומה לדבר על המחברת הזאת ! כי אם המלא ימצא בו לפעמים איזה שגיאה וחטאת נגד חקי החכמה הזאת , אמרתי שגיאות מי יבין , ונקיתי את המחבר מחטאות נסתרות נפלו בו , למען לא יירא לנוסף ידו שנית ולחבר שירים כאלה , אבל שיר איש כזה , מלאכת נפתלי הירץ וויזל , הוא כאבן יקרה הוכן לכליל תפארת , ינעם ביתר שאת ויתר עוז עד שלא ישאר בו שמץ כחוט השערה ·

ולכן

דעם גאטטעס זיינר פֿעטר מיט פרעה , אונד דען וויזען עגיפטענלאנדס , דיא אויסרייזע דורכס מעער , פֿייער = אונד וואלקענזיילע , דיא געזעצגעבונג , דיא וואונדער אין אראביען , זאמט דער אויסציג נאך כנען הינאיבער , אללעס דיזעס גיבט איינן שטאף אן דיא האנד , דער אן רייכטהום אונד אבוועכסלונג פֿאן נאטור = קונסט = רעליגיאנס = זיטטען = פֿעלקר , מאטעריען מיט דער נאטורפֿאללסטען וואונדר בגלייטט פֿאן זעלבסט צור עפאפעע , דאס איזט , צו איינר אלטן זיטטען = אונד העלדענערצעהלונג ווירדע · דאך מעכטע איך מיט דיזר קליינן עקספאזיציאהן קיינן דייטשן זאנדרן איינן דייטשן עברעער גווינשט האבן ! איהם איזט דער געגנשטאנד נאטירליך : זיינע אונבפֿאנגנע פֿריהעיט בקאנטשאפֿט מיט דען דיכטערן זיינר נאציאן מוסטע איהם איינע עלטרע נאיוויטעט געבן , אלס מאן פֿאן איינעם דייטשן געלעהרטן פֿאדרן קענטע . וויר האבן דיא ביבל מאזעס , אונד ווען וויר דאס געזעצעסרעגיסטר אונד נעבן = אומשטענדע ווענלאסן , אונד דיא אורקונדליכסטן , מיט פֿאעטישר פֿילע אונד איינפֿאלט נור צו זאמענשיבן : זא האבן וויר יא דיא עלטעסטע אונד עכטעסטע עפאפעע דער טאהטן אונד געזעצע מאזעס .

**) החכם המפואר האדון הופֿנאגל העתיק שיר אחד משירי תפארת ; ובקש מהרב המחבר שיעתיק את כל המחברת ללשון אשכנזי , והפליג מאוד לדבר מיופי ותפארת השירים במכתבים שונים . ועוד הודיעו כותבי המדעות הלמודיות את נועם השירים האלו במכתביהם .

ולכן ישא נא האדון המחבר אם אתווכח עמו על איזה דבר הוקשה בעיני, ומפיו אשאלה מענה ·

א

טרם כל נשימה לב על ספור הכתוב אשר ממנו לוקח נושא השיר, ונדעה איך כוון המשורר להציג לפנינו תכונת אנשיו, לפי משמעות הכתוב כאשר הבינו הרב המבאר בס' נתיבות השלום, והביאו בשם הרמב"ן ז"ל, היה פרעה שונא את ישראל בלבו ובקש לגרשם מן הארץ, אך מיראתו שתהיה בגידה בעין עמי הארץ להכות חנם עם אשר בא במצוות המלך הראשון, וגם עם הארץ לא יתנו רשות למלך לעשות חמס כזה, ואף כי בני ישראל עם רב ועצום ויעמדו נגדם להלחם עמהם; לכן אמר הבה נתחכמה, כלומר נערים ערמה איך נוכל להם להחלישם אחת אחת · ואמר: פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ, ר"ל שיתחבר ישראל עם שונאי מצרים, ונלחם בנו, ונהיה כבושים תחת יד שונאינו, או לפחות לא יהי' לנו לעזור ולהועיל נגד שונאינו, כי אם יעלה מן הארץ ביד רמה, ויניח אותנו ביד שונאינו · כי העליה מן הארץ לבד לא היה דבר רע בעיני פרעה אשר בקש לגרשם בכל לבו ·

וזה לא יכולתי להסכים עם באור הרב בעל נתיבות השלום אשר הביא בשם הרשב"ם והרמ"בן וכו' עיי"ש במקומו · שפירש שהיה ירא לאבוד עבדים · כי ראשון לא היו אז עבדים נושאים בעול, ושנית אם היתה ראשית מגמתו לאבדם לגמרי. איך יירא פן יעלו מן הארץ? אך הרב המליץ כוון בכתוב ועלה מן הארץ כלומר שיעלו מארץ גושן להלחם על מצרים ולהורישם מארצם בכחם ועוצם ידם · ולפ"ז צריך לפרש המקרא ולדרשו כך: ועלה מן הארץ ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו · מלבד שלא ידעתי אם נכון הדבר לפרש ועלה מן הארץ בה"א הידיעה על ארץ גושן · ועוד אם הארץ מוסב על גושן איך יאמר ועלה הלא מגושן למצרים ירידה היא כמו שמצינו ויעל לקראת ישראל אביו גושנה ואם

ממצרים

ממצרים לגושן נאמר עליה, ע"כ מגושן למצרים נאמר ירידה. אך יהיה איך שיהיה, בקש המליץ להציג לפנינו את המלך פרעה כאיש אכזר ובליעל אוהב חמס ושד, כמו שאמר אויב חרף עושהו (פסוק ג) יועץ עצת און חורש רע ובליעל (פסוק ט) ועתה נשימה לב על הדברים אשר שם המליץ בפי פרעה בדברו אל עמו :

הנה עם זה רב הוא כדגי הים ישרוצו
אף כרגבים ידבקו עצום הוא ממנו
אם עוד כהנה ירבו תעצומות יוסיפו
אחדול ממשול במו, אחדול ממלוך עלימו
בזרוע רמה יתקוממו בי ימרודו
מה נקל להם זאת אם מלחמה תקראנה
אז תראו עם זה נוסף גם הוא על שונאינו
גם הוא נלחם בנו עם הקמים עלינו
וממנוריהם יעלו על בנו ימשולו
ותתי חרפת עולם אל ממלכת מצרים
כי לא מושל ממשל רב נטה יד עליה
אכן אסופי הרב מארץ אחרת
מה נעשה לעם הזה ? הבה נתחכמה !

ועתה ישפוט נא הקורא המבין ! אם נמצא בדברי פרעה דבר רשע ואון ? הלא דבר כמלך חכם הנוהג בעמו לפי חקי חכמת הפאלי"טיקא, ואינו מניח לגרים להפרות ולהרבות מאד באוצרותיו, כי פן ואולי למכשול ופוקה יהיה לו. ואיך נמצא לב חורש רע בדברים כאלה בינאם מפי מלך אל עמו ? ומה מאד הפליא המליץ לציירו כמלך נבון וחכם מדיניי בחתמו את דבריו לאמר :

כי חכמה תעזור עם ומלכים בה ימלוכו.

*
* *

ב

לא ידעתי מי הביא את המשורר לאמר שנואלו שרי מצרים — וכו׳ . הכתוב שׂם את עצתם ואת כוחם אשר המתיקו בכלל, כי כן דרך הכתוב לסתום את אשר איננו מגוף העניין, ולפרוט רק את סוף העניין המשפט או המעשה אשר יצא מזה. ואמר : וישימו עליו שרי מסים וכו׳, מכל זה לא ראיתי שנואלו שרי מצרים לתת עצה, והגזרה לענות את העם בסבלותם הי׳ מפרעה לבדו. ואם רצה המשורר ללכת בזה כדרכו להורות שאין חכמה ואין עצה בלב רשע, וה׳ מפיר מחשבות ערומים, מדוע נתן טעם לדבר באמרו :

שטפו תחבולות מרמה זדון גם אולת
כי פתאום אנשי שם משפחות בם נאחז
כבוזיי עם נהיו כדגי הים נחשבו

אם זאת מגמת לבם, מי ירשיע מעשיהם ? איה, נא האדון המחבר, איזה עם מעמי קדם ומעמי זמננו, אשר סבל עם כבר גרים זרים לשבת אתם בארץ ולדחות את יושביה ? אף — כי עם אשר לא כדתי המדינה דתיו, ואשר אין לו חלק ונחלה בחוקי הארץ והוא עושה אגודה וקהל בפני עצמו. שלא יניחו מושלי הארץ לעשות בארצם קהל בתוך קהל (שטאַאט אין שטאַאט). ואם אמר יאמר המתרץ, שאם בחכמת המדינה לא יתכן כזאת, מפנת מוסר השכל ראוי לאהוב אחי הגר ולחבבו, והעד שנצטווינו על אהבת הגר בתורתינו הקדושה ? אשיב על זה, הגרים אשר היו בארץ ישראל היו יחידים ורובם נעשו גירי צדק או נשארו אוכלי נבלות, אבל מי הניחם לעשות קהל בפני עצמם ? ומי שידע קורות עמנו בימי הבית, יודה שכל הצרות אשר הגיעו אלינו היה בסבת האגודות אשר נתחדשו בינינו. וגם מפאת חכמת הנפש יודה גם הרב המחבר אשר עסק מימיו בחכמה זו, שאפילו באומנות וכבוד המדומה יצר לב האדם רע על זולתו אף כי בהצלחת המדינה ואושר בעליה. מכל זה נראה שלא כיון המשורר תכונת אנשיו, אשר

בקש להלינם כרשעים וחורשי רע , ונתן בפיהם דברי חכמה הצודקים ומצדיקים את מעשיהם ,

ג

הנה אם נשכיל היטב במהלך השיר הזה נראה כי כל מגמתו להורות את חסדי ה׳ הנפלאים , איך הסיב את מעשי מלך מצרים למען ענות את העם בסבל ועבודה , לתת על צואריהם מוטות הגלות החיל , ואיך מבית הרשע יצא גואל ומושיע לעדת ישראל אשר גאלם באותות ובמופתים , והיה מחוק המשורר הזה להתהלך לפני ה׳ ולדבקה בו , לכסות את פועל ה׳ כאשר יכסהו האלהים לפני עין בשר עד אשר יבוא יום הפקודה , ואז חיש כברק המתנוצץ בחשך ענן וערפל , יראה את אותותיו , ועל לב חוקר יבוא רוח הבחינה לבחון את אשר היה , ולקשר ברעיוניו את הסבות והמסובבת ויספוט מן המאוחר אל הקדום על חכמת האלהים והשגחותו . ולו בחר המשורר דרך הזה בשירו הנכבד היה עושה כפלים לתושיה מאשר עשה . כי מחוק השיר הספוריי להציג כל פעם את הצרות והסבות המונעות את אנשיו מן האושר והצלחה (דיא הינדרניסי) ביתר עוז , למען עורר התפעלות בלב הקורא , עד שיולדו בו חמלה רחמים וחמת קנאה נגד מתנגדיו , ותעשה לו דבר נושא השיר כדבר נפשו (אינטערעססע) , ותחבולות המשורר להראות פעם אין תקוה , ואחריה צרה מחשכת את התקוה ומגדלת את היגון וזה ימשוך לב הקורא בחבלי ההתפעלות עד שתכסוף נפשו מאד מאד לדעת את מוצא הדבר , ואז ימהר יפתח לפניו את הפדות והגאולה . ויורה כי יד עליון כמוסה מעין בשר עשתה כל אלה , וזה אשר יקראו לו חכמי העסטעטיקא הנפלא (דאס וואונדערבאהרי) וההשתאות (דאס איבערראשענדי) ובזאת יצא המשורר ידי חובתו לאשר ולקיים כל תנאי וחוקי המלאכה הזאת .

לפי הדברים האלה אשר זכרנום , היה לו להרב המליץ להסתיר תכונות לבו של פרעה ולהתחיל מן (פסוק ו)

וכשורו ארץ ישראל שוכן בדד בטח וכו׳ .

ואחר

ואחר זה היה לו להליץ עצת שרי צען, איך נשאו ונתנו בדין עם מלכם, ומתוכן עצתם תצאינה מחשבות לבם ורוע נכלתם לאבד כל ישראל, הם ומלכם. וכבר ראיתי בשיר איש חכם ומשורר מופלא אשר הליג בתוך שירו בית דין יושב לדון, ואנשין נושאים ונותנים בדין ומתוך דברי איש איש נכר תכונת לבו, ורוע מחשבותיו, או צדקתו. ואחר שספר הרב המחבר שענה אותם בשבלותם, היה מקום לומר שמרוע לבבו ושנאתו אותם גלה ענה אותם כל כך. וע"ז ינעם הקריאה לאמור:

הוי רב את יוצרו יועץ נגד עושהו. (דף ו' ע"ב פסוק ע"ו)

אך הרב המחבר לא שת אל לבו ללכת בדרך הזה, כי אם ארג שירו פעם בספור פעם במחקר על גדולת האלהים וצדקתו ובדברי מוסר השכל, ויצא בזה מגדר השיר הספורי (עפיטעס גדיכט) אל גדר השיר התוריי (דידאקטישעס גדיכט) ואנחנו נתורה לראות, אם היטיב בזה את מלאכתו או גרע אותו.

ד

הוויכוח בין פרעה ושפרה ופועה, הוא נמלץ מאד ומלא חן על כל גדותיו ומה מאד השכיל החכם המשורר לספר איך הסתירו עצתו מפני אחותיהן, ואיך כחכמות יראות אלהים השיבנה דבר אל המלך. ותשליכנה מעל צואריהן את עול מצותיו, בדברי חן ונחת, עד שהוצרך לקבל דבריהן כאמת. ואף שלא יכולתי לקבל את הפי' הנכבד על הכתוב ויעש להם בתים, (והוא לדעתי דבר כמוס נוגע אל נמוסי עם מצרים, אשר נעלמו מאתנו), בכל זאת בצדק אענה, כי מצאתי נועם בקראי את דבריו אלה, ושנותים ושלשתים ונפעם כפעם מצאתי מרגוע לנפשי.

החתימה בדפים הבאים